

DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ

Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

Yıl/Year: 16 • Sayı/No: 2 • Ağustos/August 2025

ISSN: 1309-601X

TÜRKİYE-AZERBAYCAN GÜVENLİK İŞBİRLİĞİNDE ZENGEZUR KORİDORU

Zengezur Corridor in Türkiye-Azerbaijan Security Cooperation

Sıdika İrem ALTUNSUYU

Öğrenci, Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü,

Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Ankara.

altunsuyuirem@gmail.com

ORCID: 0009-0008-3087-4784

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 23.06.2025

Kabul Tarihi: 23.08.2025

DOI: 10.59281/turkiz.1724939

Kaynak göstermek için:

Altunsuyu, S.İ., (2025). Türkiye-Azerbaycan Güvenlik İşbirliğinde Zengezur Koridoru. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 16(2): 159-186.

İletişim / Contact

29 Ekim Caddesi 2654. Sokak No: 1 Gölbaşı-Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 460 1779 • Faks: +90 312 460 1789

www.tasav.org • iletisim@tasav.org • turkiz.dergi@tasav.org

TÜRKİYE-AZERBAYCAN GÜVENLİK İŞBİRLİĞİNDE ZENGEZUR KORİDORU

Zangezur Corridor in Türkiye-Azerbaijan Security Cooperation

Sıdika İrem ALTUNSUYU

Öğrenci, Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri
Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm, Ankara.
altunsuyuirem@gmail.com
ORCID: 0009-0008-3087-4784

Özet

Türkiye ve Azerbaycan, uzun yıllardır çok katmanlı ilişkilere sahip olan iki devlettir. İkinci Karabağ Savaşı sürecinde ve sonrasında ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışıyla birlikte, Güney Kafkasya Bölgesinin stratejik, jeopolitik, askerî bağlamda önemi artmıştır. Yapılması planlanan Zengezur Koridoru, güvenlik iş birliği bağlamında Şuşa Beyannamesi'nde kendine yer bulmuştur. Bu çerçevede koridor sadece ekonomik açıdan değil, bölgesel güç dinamikleri, güvenlik paradigmaları açısından da stratejik bir konumda yer almaktadır. Koridorun açılması, Azerbaycan anakarası ile Nahçıvan'ı birbirine bağlarken, Türkiye-Azerbaycan doğrudan geçiş hattını da oluşturmuş olacaktır. Bu, Türkiye-Türk dünyası bütünleşmesine de katkılar sunacaktır. Önümüzdeki yıllarda Türk devletlerinin askerî/güvenlik iş birliği sahasında da ilerlemeleri beklenmektedir. Ermenistan, Ağustos 2025 uzlaşısına kadar Zengezur konusundaki taahhütlerini yerine getirmekten kaçınmıştır. Rusya ve İran'ın ise bu koridorun hayata geçmesi ihtimalinden rahatsız oldukları bilinmektedir. Koridorun açılmasının Türkiye'nin bölgesel güç ve kabiliyetini artıracığı, kuzey-güney yönlü hareketi ise sınırlayacağı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda bu makale Zengezur Koridoru'nun Türkiye ve Azerbaycan için güvenlik, askerî,

siyasi bağlamda önemini ele almak amacıyla yazılmıştır. Çevre ülkelerden gelen tepkilere de yer verilerek bölgenin dinamikleri kapsamlı şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zengezur Koridoru, Türkiye, Azerbaycan, Güvenlik İşbirliği.

Abstract

Turkey and Azerbaijan are two states that have long maintained multi-layered relations. With the emergence of a new security perception during and after the Second Karabakh War, the strategic, geopolitical, and military significance of the South Caucasus region has increased considerably. The planned Zangezur Corridor has been incorporated into the Shusha Declaration within the framework of security cooperation. In this regard, the corridor occupies a strategic position not only in terms of economic dimensions but also in relation to regional power dynamics and security paradigms. The opening of the corridor will connect mainland Azerbaijan with Nakhchivan while simultaneously establishing a direct transit route between Turkey and Azerbaijan. This development is also expected to contribute to the broader integration of Turkey with the Turkic world. In the coming years, progress in the field of military and security cooperation among the Turkic states is likewise anticipated. Armenia, however, has refrained from fulfilling its commitments regarding the Zangezur issue up to the August 2025 settlement. Meanwhile, it is well known that Russia and Iran are uneasy about the possible realization of this corridor. It is argued that the corridor's opening will enhance Turkey's regional power and capabilities, while limiting north-south oriented movements. Against this backdrop, this article seeks to examine the significance of the Zangezur Corridor for Turkey and Azerbaijan in the security, military, and political domains. Furthermore, it incorporates the reactions of neighboring countries, thereby providing a comprehensive assessment of the region's dynamics.

Keywords: Zengezur Corridor, Türkiye, Azerbaijan, Security Cooperation.

Giriş

Zengezur Bölgesi, Güney Kafkasya'da devletlerarasındaki güç dengelerini şekillendiren, Türk dünyasının fiziki bütünlüğünü etkileyen, stratejik bir düğüm noktasıdır. Bölgeye tarih boyunca birçok Türk topluluğu çeşitli akınlar düzenlemiş ve hâkimiyet kurmuştur. Kelime kökeni açısından bölgenin isminin Oğuz soylu Zengîler'le ilgisini kuranlar mevcut olduğu gibi Kayılar'ın Zengene koluyla ilişkilendirenler de mevcuttur (Gelir & Saygılı, 2024). Kelime kökenine bakıldığında, Ermeni dil ve tarihçilerinin bazıları Zeng kelimesini mağara anlamındaki eski sözcükle kimisi ise zil/çan anlamındaki sözcükle ilişkilendirir. Zor/zur ise güçlü anlamındadır. Zor kelimesi bu anlamda Azerbaycan Türkçesi başta olmakla çeşitli Türk dillerinde kullanılır. (Urud'dan aktaran Gelir, 2022; Gelir'den aktaran Bal, 2024, s.460). Yapılan isimlendirmeler, bölgenin toplumsal aidiyetini şekillendirmekle birlikte geçmişe ilişkin bir arka plan oluşturmaktadır. Kafkasya'daki konumundan dolayı tarihsel açıdan Selçuklular, Safeviler, Akkoyunlular ve Osmanlı gibi çeşitli devletlerin toprakları arasında yerini almıştır. 19. yüzyılda Rus Çarlığı denetimi altına giren bölge, 20. Yüzyıl başında, 1920 yılı sonunda Sovyetler tarafından Sovyet Ermenistan'ına verilmiş ve böylece Sovyet Azerbaycan'ından koparılmıştır (Kocatepe, 2024). Farklı imparatorlukların ve devletlerin hâkimiyetleri, bölgenin jeopolitik değerlerini ve tarihsel sürekliliğini şekillendiren ana unsurlar olmuştur. Günümüzde Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki sınır tartışmalarına ek olarak, Kafkasya'daki güç mücadeleleri ve bölgesel güvenlik konularını da kapsayan kritik bir mesele hâline gelmiştir. (Erbaş, 2020). Stratejik açıdan değerlendirildiğinde, Zengezur Bölgesi, Türkiye'yi Hazar Denizi'nden Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine bağlayan ana güzergâhlardan biridir. 2020'de Azerbaycan'ın Ermenistan'a karşı kazandığı zafer ile birlikte bölgenin önemi sadece siyasi anlamda değil, küresel anlamda enerji ve ticaret özelinde tekrar gündeme gelmiştir. Türkiye-Azerbaycan doğrudan karasal bağlantısını sağlayacak Zengezur Koridoru, Nahçıvan-Türkiye bağlantılı yeni enerji hatları oluşturulmasının yanı sıra Çin'in Kuşak ve

Yol Girişimi projesinin taşımacılık ayağı için de potansiyel sunmaktadır (Üste & Sanılı Aydın, 2022). Türkiye Cumhuriyeti ile Orta Asya Türk Devletleri doğrudan coğrafi bağı oluşacaktır. Bu durum Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) uyum sürecinin hızlanmasına yardımcı olacak, hem de her açıdan iş birliğini arttıracaktır (Hasanoğlu, 2020). 2020 İkinci Karabağ Savaşı sonrasında imzalanan ateşkese göre, koridorun açılması hedeflenmiştir. Fakat bölgedeki diğer devletler İran, Rusya ve Ermenistan isteksiz ve/veya engelleyici bir tutum içine girilmiştir. İran, Ermenistan'a yaptığı yardımları bu bölge üzerinden yürüttüğü için stratejik ve askerî bağlamda önemini kaybetme olasılığı mümkün olmaktadır. Diğer taraftan Rusya ise, bu yeni hattın, Kafkaslardaki Rus askerî ve politik varlığını karmaşık duruma getireceğini öngörmektedir. Türkiye ile Azerbaycan'ın doğrudan kara bağlantısı olma olasılığı, Rusya'nın bölgesel etkisini azaltacağı endişesinden dolayı koridoru engellemek yerine muhtemel hatların bütünü üzerinde kontrol sağlamaya çalışmaktadır (Memmedov & Hasanoğlu, 2023). Ermenistan ise, Türkiye-Azerbaycan bağının önünü açmamak İran'dan gelebilecek yardımların potansiyelini sınırlamak gibi endişelerle hareket etmiştir. (Hasanoğlu, 2020). Koridorun gündeme gelmesi güvenlik açısından Ermenistan'ın Azerbaycan kaynaklı güvenlik tehdidi algısını arttırmıştır. Küresel anlamda, Türkiye ile Azerbaycan arasında doğrudan bir bağlantı bulunması Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) doğu kanadında stratejik bir güç ortaklığı oluşmasını sağlayacaktır. Bu durum Rusya'nın Ermenistan'da bulunan askerî üsleri ve personeli açısından bölgede riskli bir durum oluşturmaktadır (Gelir & Saygılı, 2024). Bu makalede Türkiye ve Azerbaycan iş birliği Zengezur Koridoru özelinde incelenecek ve İran, Ermenistan, Rusya bağlamında değerlendirmeler yapılacaktır. Temel araştırma sorusu; "Türkiye-Azerbaycan iş birliği çerçevesinde Zengezur Koridoru'nun önemi nedir ve çevre ülkelerden gelen tepkiler nasıldır?" şeklinde belirlenmiştir. Makalede kullanılan yöntem ise ikincil kaynakların incelenmesi ve analiz edilmesidir. Betimleyici analiz doğrultusunda belirli bir bölgede yapılacak olan

projenin avantajları askerî ve güvenlik bağlamında sağladığı iş birliği avantajları değerlendirilmiştir. Sınırlılık olarak askerî ve güvenlik iş birliği boyutu ele alınmış, ekonomik boyut kapsam dışında bırakılmıştır

1. Türkiye-Azerbaycan Askerî İş Birliği

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki askerî iş birlikleri, iki ülkenin stratejik vizyonu ve tarihsel yakınlığı çerçevesinde şekillenmiştir. Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte modern bir ordu kurma süreci başlamış, Türkiye bu süreçte askerî eğitimden teknik desteğe kadar her alanda katkı sunmuştur. 1990'lardan itibaren iki ülke arasında askerî iş birliği resmî anlamda başlamıştır. 2020'de İkinci Karabağ Savaşı bu ilişkilerin önemli bir evresi olmakla birlikte, Türkiye'nin sağladığı destekler Azerbaycan'ın zafer kazanmasında başat rol oynamış ve ilişkileri ittifak seviyesine taşımıştır (Özer, 2025). Türkiye'nin savaş boyunca yaptığı askerî destekler savaşın kazanılmasında önemli etkilere sahip olmuş ve stratejik ortaklık bağları güçlenmiştir (Derin, 2023). İkinci Karabağ Savaşı boyunca Türkiye'nin sağladığı askerî destek, teknik danışmanlık, ileri askerî teknolojik silahlar, eğitim gibi destek mekanizmaları, Azerbaycan'ın operasyonel anlamda üstünlük kazanmasında öncül bir görev üstlenmiştir. Bu noktada özellikle insansız hava araçları (İHA) ve silahlı insansız hava araçlarının (SİHA) kullanımı, hem Azerbaycan'ın kayıplarının sınırlanmasına hem de nihayetinde savaşın Azerbaycan lehine sonuçlanmasına katkı sağlamıştır (Dumlu & Şahin, 2024). Bayraktar TB2 SİHA'ları Azerbaycan ordusunun istihbarat toplamasına, Ermeni hava savunma sistemlerinin etkisiz hale getirilmesine ve hedeflerin imha edilmesine destek olmuştur. Savaşın ilk zamanlarında Azerbaycan ordusuna sağlanan lojistik destek ve elektronik harp sistemlerinin kullanılması, Ermenistan güçlerinin askerî kapasitesini zayıflatmada oldukça etkin rol oynamıştır (Yusifov, 2024). Verilen bu askerî destekler sadece teknolojik üstünlük sağlamakla kalmayıp, Azerbaycan silahlı kuvvetlerinin savaş stratejilerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi

konusunda yardımcı olmuştur. Kazanılan zaferden sonra Azerbaycan ordusu, modernizasyon sürecine girmiş ve Türkiye’den alınan savunma sanayi ürünleri, Bayraktar TB2 ve insansız hava araçları (İHA), belirleyici oranda katkı sunmuştur (Shikhaliyev, 2022).

Savaş sonrasında Türkiye ve Azerbaycan arasında yapılan ortak askerî tatbikatlar, bölgenin güvenliğini sağlamak ve koordinasyonu güçlendirmek açısından oldukça önem arz etmektedir. Ortak askerî tatbikatlar sayesinde elde edilen tecrübelerle Azerbaycan ordusunun manevra kabiliyetleri daha da güçlenmiş, operasyonel etkinlikleri artmıştır (Özkan, 2024). 2020 yılında ve sonrasında yapılan ortak tatbikatlar iki ülkenin ortak harekât kabiliyetini geliştirmekle kalmayıp askerî angajman kapasitesini arttırmıştır. Bu açıdan bakıldığında, iki ülkenin silahlı kuvvetleri arasında operasyonel, taktik ve stratejik düzeyde iş birliği oluşumu göze çarpmaktadır. “TurAz Kartalı” ve “Kafkas Kartalı” tatbikatları sayesinde iki ülkenin hava ve kara unsurları etkin bir şekilde ortak hareket ederek bütünleşmiş bir yapıya kavuşmuştur (Gökbel & Aghaddinli, 2023a). “Turaz Kartalı” operasyonunda, iki ülkenin hava kuvvetlerinin havadan-karaya, karadan-havaya angajman teknikleri geliştirilmiş müşterek hava operasyonları icra edilmiştir. “Kafkas Kartalı” ise iki ülkenin kara kuvvetleri arasında zorlu arazi koşulları üzerine gerçekleştirilen ve koordinasyonu güçlendirmeyi hedefleyen bir tatbikattır. 2021 ve 2022 yıllarında gerçekleştirilen “Sarsılmaz Kardeşlik Tatbikatı” ve “Mustafa Kemal Atatürk 2022” tatbikatları, Azerbaycan ordusunun kapasitesini, eğitim düzeyini, koordinasyonunu geliştirirken Türkiye’nin bölgedeki varlığını güçlendirmiş ve caydırıcı unsur olma yönündeki adımlarını arttırmasına sebep olmuştur (Özdemir & Kantar, 2023). Bu doğrultuda düzenlenen tatbikatlar sayesinde hem savunma alanında yenilikçi teknolojiler kullanılmış, hem de ordular arası uyum sağlanmıştır. Ek olarak Azerbaycan silahlı kuvvetleri açısından askerî doktrin boyutunda önemli kazanımlar sağlandığı ifade edilmektedir (Karabulut & Karabulut, 2024). Bölgedeki askerî ve

güvenlik iş birliği politikalarını caydırıcılık bağlamında ele aldığımızda ise iki ülke arasındaki iş birliği sadece Karabağ özelinde değil, Güney Kafkasya'da da ön plana çıkmaktadır (Göktürk Çetinkaya, 2020).

Tatbikatların ötesinde, iki ülkenin savunma sanayi iş birliği de büyük ölçüde gelişmiştir. Türkiye ile Azerbaycan arasında imzalanan savunma iş birliği anlaşmaları kapsamında, Azerbaycan'da SİHA üretim tesisi kurulmuş ve insansız hava araçlarının yerli ve millî olanaklarla üretilmesi için çalışmalar başlamıştır. Bu durum hem savaş sırasında hem de savaş sonrasında güvenlik yapılanmasına da etki ederek, iki ülke arasındaki güvenlik iş birliğine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Gerçekleştirilen savunma sanayi iş birlikleri, uzun vadeli stratejik ortaklık oluşturulması için oldukça önem arz etmektedir. Belirtilen ortaklıkların temel amaçlarından biri, savunma altyapılarının güçlendirerek ortak üretim faaliyetine geçmektir (Hasanoğlu, Memmedov & Maharramov, 2020). Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin önde gelen savunma sanayi kuruluşları BAYKAR ve HAVELSAN Azerbaycan devleti ile ortak çalışmalar yürütmekte ve savunma sanayinde uzun vadeli stratejik entegrasyon sağlamaktadır. ASELSAN ve ROKETSAN gibi Türk savunma sanayi kuruluşları Azerbaycan ordusunun modernize olmasına katkıda bulunmuş, mevcut envanterlerin güçlendirilmesine yönelik yeni projeler geliştirerek katkı sağlamayı hedeflemiştir (Özalp, 2024). Türkiye'nin askerî danışmanlık, teknik ve istihbarat desteği savaşın seyrini doğrudan etkilemiş modern savaş tekniklerinin etkin şekilde uygulanmasına olanak tanımıştır. Bu gelişmeler iki ülke arasındaki ilişkilerin sadece mühimmat ve silah tedariki ile sınırlı olmadığını aksine operasyonel düzeyde bir entegrasyonun da varlığını kanıtlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında yapılan ve yapılması hedeflenen uyum, askerî kapasitenin genişletilmesinde oldukça önemli bir hamle olmaktadır. Çünkü sadece hazır sistemler vermek yerine ortak üretim adımlarının atılması teknoloji transferi sağla-yarak güvenlik iş birliğini desteklemiştir (Gelir & Saygılı, 2024).

2022 yılında Azerbaycan Savunma Bakanı olarak görev yapan Orgeneral Zakir Hasanov'un danışmanlığına bir Türk generalin atanması, askerî iş birliği noktasında yeni bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2022). İkinci Karabağ Savaşı esnasında, Türkiye'de askerî eğitim almış askerlerin sahada aktif görevde olmalarına ek olarak yapılan bu atama, iki ülkenin arasındaki askerî ilişkilerin sembolü olmasının yanında stratejik karar verme süreçlerinde ortak hareket edildiğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Yapılan atama, Türkiye'nin Azerbaycan'daki askerî tesislerin modernizasyonu ve yapılandırılmasında oynadığı rolü güvence altına almış ve askerî reformların sürdürülebilirliğini garantilemiştir. İki ülkenin orduları arasındaki bu etkileşim hem sahada hem de kurumsal düzeyde pekişmiştir (Özer, 2025).

2. Zengezur Koridoru'nun Stratejik Önemi

Güney Kafkasya Bölgesi, Avrasya ve Avrupa arasındaki kritik konumu nedeniyle tarih boyunca büyük güçlerin mücadele alanlarından biri olmuştur. Bölge, ekonomik ve stratejik olarak önemli bir geçiş noktasıdır. Son yıllarda ise özellikle Azerbaycan'ın Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile Türkiye arasında kara bağlantısı sağlayan bir bölge olarak dikkatleri üzerine çekmektedir. Zengezur, Ermenistan'ın güneyinde, Azerbaycan ve Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti arasında yer alan kritik öneme sahip olan bir bölgedir. Tarihsel bağlamda Azerbaycan'ın bir parçası olan bölge, Sovyetler döneminde Ermenistan'a verilmiştir. Bunun sonucunda Azerbaycan ve Nahçıvan arasındaki kara bağlantısı kesilmiştir (Gökbel & Aghaddinli, 2023a). Belirtilen bölgeye bir koridor kurularak Azerbaycan, Türkiye ve Türk devletleriyle doğrudan bağlantı oluşturulması hedeflenmektedir. 10 Kasım 2020 tarihinde Ermenistan, Rusya ve Azerbaycan arasında imzalanan anlaşmaya göre belirtilen bölgelerde kesintisiz ulaşım sağlanması öngörülmüş ve koridor oluşturulması kararlaştırılmıştır. Planlanan bu koridor sadece Azerbaycan, Rusya ve Ermenistan arasında değil, Türkiye İran ve Orta Asya devletleri açısından da

güvenlik, stratejik, politik bağlamda önem taşımaktadır (Aznevi, 2021).

Zengezur Koridoru, Azerbaycan ile Türkiye arasında doğrudan demiryolu ve karayolu bağlantısı oluşturulması bakımından, Güney Kafkasya'daki ulaştırma ağının en kritik noktası olma potansiyeline sahiptir. Bu bağlantı sayesinde Türkiye ile Azerbaycan ve Türk devletleri arasındaki ilişkilerin güçlenmesi öngörülmüş, ticari ilişkilerin kapasitelerinin arttırılması hedeflenmiştir (Özsoy, 2024). Koridorun faaliyete geçmesi durumunda, Azerbaycan ve Orta Asya Devletleri açısından Avrupa pazarına erişim daha kısa ve güvenli hale gelirken, Türkiye açısından ticari hacminin artması, ticari akışın hızlanması, ticaret yolları üzerindeki kontrolün sağlanması gibi avantajlar öngörülmektedir (Tütünsatar, 2022). Mevcut durumda kullanılan Bakü-Tiflis-Kars (BTK) Demiryolu ve Orta Koridor üzerinden sağlanan ticaret yollarına entegre edilerek Çin'den Avrupa'ya uzanan lojistik hattının daha güvenli olması hedeflenecektir (Gasıмова & Yurcu, 2023). Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) projesinin lojistiği bağlamında Avrupa ve Asya üzerinde ticaret güzergâhının daha güvenli olması, Güney Kafkasya ülkelerinin ekonomik bağlamda gelişmeleri için önem arz etmektedir. Belirtilen koşulların yanı sıra Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan gibi ülkelerin Rusya'ya olan bağlılığını azaltarak, daha avantajlı ticaret yollarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır (Gökbel & Aghaddinli, 2023b).

Zengezur Koridoru'nun açılması, bölgedeki güç dengelerinin yeniden şekillenmesinde büyük önem arz etmektedir. Koridorun aktif hâle gelmesi durumunda, Ermenistan'ın ve Rusya'nın bölgesel izolasyonu ve hâkimliği sona erebilir ve Azerbaycan için yeni diplomatik ve siyasi hamleler geliştirme fırsatı doğabilir (Akıncı & Kaba, 2023). Buna ek olarak, Türkiye'nin Orta Asya Türk devletleri ve Azerbaycan ile olan bağlantısının sağlamlaşmasına olanak sağlayabilir. Bu gelişmenin Türk Devletleri Teşkilatı'nın bölgedeki etkinliğini arttırarak güçler dengesinin Türkiye'den yana olan tarafının güçlenmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir

(Gasimova & Yurcu, 2023). Rusya ve İran için, bölgedeki nüfuzun azalması durumu ortaya çıkmaktadır. Bu mesele güçler dengesinin değişmesinde önemli bir nokta olarak görülmektedir. Çünkü mevcut devletler, bölgedeki hâkimiyeti, ekonomiyi, askerî ve güvenlik stratejilerinin belirleyicileri konumundadır. Konumlarını kaybetmeleri siyasi anlamda bir çıkar çatışmasına yol açabilir. Türkiye-Azerbaycan ve Orta Asya Türk Devletleri'nin bu denklemde kendilerine yer bulması güvenlik açısından avantajlı bir durum oluşturduğu düşünülmektedir (Gök, 2022). Bu bağlamda Zengezur Koridoru'nun açılması sadece Ermenistan- Azerbaycan ilişkileri için değil, mevcut bölgedeki ülkeler için, Avrasya bölgesi için, güç dengelerini değiştireceği öngörülmektedir.

Zengezur Koridoru, Kafkasya bölgesindeki askerî dengeyi değiştirecek bir yapı olarak da değerlendirilmektedir. Koridorun yapılması durumunda, Ermenistan ve Azerbaycan arasında stratejik denklemin değişeceği öngörülmektedir. Bunun temel sebebi, 10 Kasım 2020'de imzalanan ateşkes anlaşması çevresinde Rusya'nın bölgede barış gücü konuşlandırmış olmasıdır. Koridorun açılması durumunda barış gücünün etkisi bölgesel sebeplerden dolayı sınırlandırılabilirliği düşünülmektedir (Gökbel & Aghaddinli, 2023b). Rusya'nın bölgede Ermenistan'a verdiği askerî desteğin zayıflaması söz konusu olabilir. Azerbaycan'ın Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile doğrudan kara bağlantısı sağlaması askerî anlamda Bakü'nün stratejik manevra alanını genişlemesine olanak sağlamakla birlikte, Rusya'nın bölgedeki etkin nüfusunun kırılması söz konusu olabilir (Gökbel & Aghaddinli, 2023a). İran Azerbaycan'ın kuzeybatı tarafındaki kara ticaret yollarında söz hakkı sahibidir. Bu sebepten bölgesel etkinliğinin devam etmesi İran için elzemdir. Fakat koridorun açılması durumunda, bölgedeki etkinliği azalabilir ve Bakü'nün bölgedeki öneminin artması söz konusu olabilir. Tahran yönetimi bu durumu engellemek için Ermenistan ile askerî iş birliğini arttırma yoluna gitmektedir ve düzenli olarak diplomatik ziyaretler yapmaktadır (Mirzayeva, 2024). Türkiye açısından bakıldığında, açılması planlanan koridor sadece kara bağlantısı değil aynı zamanda Türk Devletleri

Teşkilatı'na (TDT) üye devletlerin arasındaki askerî entegrasyonu arttırarak bölgedeki Türk varlığının ağırlığını yükseltecektir. Yapılması planlanan ortak tatbikatlar sayesinde, bölgedeki askerî varlığın sağlamaştırılması planlanmaktadır. Bu husus Ermenistan'ın yanı sıra İran ve Rusya gibi bölgesel aktörler tarafından da takip edilmektedir (Akıncı & Kaba, 2023).

Zengezur Koridoru hem ekonomik hem siyasi hem de askerî bağlamda Güney Kafkasya bölgesinde denge oluşturulması açısından büyük öneme sahip bir projedir. Hem ekonomik, siyasi hem de askerî entegrasyon açısından Türkiye'ye ve Azerbaycan'a büyük katkıları olacağı düşünülmektedir (Gökbel & Aghaddinli, 2023b). Ermenistan, Rusya ve İran açısından ise mevcut güç dengelerinin değişmesine ve ekonomik askerî siyasi anlamda güç kaybına sebep olabilir. Koridorun yapılması ve faaliyete geçmesi bölgenin gelecekte nasıl şekilleneceğine ve bölgedeki büyük güçlerin nasıl hamleler yapacağına bağlı olacaktır (Akıncı & Kaba, 2023).

2.1. Zengezur Koridoru'nun Türkiye ve Azerbaycan'ın Stratejik ve Bölgesel Güvenliği'ne Etkisi

Zengezur Koridoru'nun açılması olasılığı Türkiye-Azerbaycan arasındaki güvenlik politikalarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Koridorun askeri teçhizat ve mühimmat sevkine imkân vermesi halinde, iki ülke arasındaki askerî lojistiğin daha güvenli hâle getirilmesi mümkün olabilecektir. Zira koridor Türkiye'nin Azerbaycan'a yönelik askerî sevkiyatlarının daha kısa sürede ve daha güvenli gerçekleşmesine imkân sağlayacaktır. Nahçıvan üzerinden doğrudan askerî destek sağlama kapasitesi arttırılarak Orta Asya'da Türk Devletleri Teşkilatı çevresinde, güvenlik ve askerî iş birliğinin güçlenmesine olanak sağlayacaktır. Azerbaycan için bölgesel güvenlik tehditleri göz önünde bulundurulduğunda, Ermenistan'ın revizyonist politikalarına karşı caydırıcı bir etki yaratması ve İkinci Karabağ savaşında kazanılan toprakların korunması açısından önem arz etmektedir (Deveci Bozkuş, 2022). Türkiye Orta Asya'da özellikle Güney Kafkasya'da etkinliğini arttırarak, daha rahat bir ulaşım yolu

oluşmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda koridor, Türkiye ve Azerbaycan'ın güvenlik koordinasyonunu güçlendirerek bölgede Türk askeri varlığının artmasına olanak sağlayacaktır (Özdemir & Kantar, 2023). Askeri varlığın güçlenmesi, askeri tatbikatların yapılması iki ordu arasındaki iş birliğinin güçlenmesi anlamına geldiği için bölgedeki güvenlik denklemleri değişerek bölgenin önemine yeni bir boyut katmaktadır (T.C. Millî Savunma Bakanlığı, 2021). Bu süreçte Türkiye'nin savunma sanayi iş birlikleri de belirleyici faktörler arasında yerini almaktadır. Azerbaycan, Türkiye'den Bayraktar TB2 İHA'larını, hava savunma sistemlerini ve modern zırhlı araçlarını tedarik ederek ordusunda modernizasyona gitmiş ve ordusunun güçlenmesini sağlamıştır. Azerbaycan'ın askerî kapasitesini Türk savunma sanayisi aracılığıyla arttırması, iki ülkenin güvenlik iş birliğinin sadece lojistik kapsamda değil teknik kapasiteyi de içerdiği görülmektedir (Çelik & Aslanlı, 2024). Bu bağlamda hem Azerbaycan'ın hem de Türkiye'nin caydırıcılığının artması öngörülmektedir. Koridorun açılması her iki ülke içinde stratejik bir kazanç kaynağı olarak görülmektedir. Bu sayede Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü sağlanırken, Türkiye'nin Türk dünyası ile entegrasyonu ve askerî bağlamdaki imkânları güçlenmesi durumu söz konusu olacaktır (Bayramol, 2023). Bu çerçeveden bakıldığında, Zengezur Koridoru bir ulaşım ve ticaret hattı olmasının yanı sıra Güney Kafkasya bölgesinde jeopolitik ve askerî dengeleri değiştirebilecek bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

Türkiye'nin temel amacı, koridor sayesinde Nahçıvan'ı adeta Türk Cumhuriyetlerine açılan bir köprü haline getirmek ve bölgesel varlığını güçlendirmektir. Koridorun açılması durumunda, Türkiye'nin Azerbaycan'daki askerî varlığı kalıcı hâle gelmekle kalmayıp, aynı zamanda ortak üslerin kurulması, lojistik merkezlerinin hazırlanmasına zemin hazırlamaktır (Shikhaliyev, 2022). İki ülke arasındaki askerî iş birliği yakınlaşması aynı zamanda bölgesel güvenlik içinde önem arz etmektedir. Türkiye'nin Azerbaycan üzerinden Orta Asya bölgesinde bulunan Türk Cumhuriyetleri ile askerî ve güvenlik bağını güçlendirmesi, NATO'nun

Kafkasya bölgesindeki etkinliğini arttıracak bir hamle olarak öne çıkmaktadır. Bu durum İran ve Rusya tarafından özellikle dikkatle incelenmekte ve takip edilmektedir (Mirzayeva, 2024). Orta Asya'da ki Türk Cumhuriyetleri ile ortak güvenlik projelerinin geliştirilmesi durumunda, askerî ittifaklar daha geniş bir çerçeveye oturarak bölgenin güvenlik mimarisini geliştirebilir. Türk Devletleri Teşkilatı bağlamında bölgesel iş birliğinin sağlanması, Türkiye'nin bölgede kesintisiz askerî ve lojistik bağlantıya sahip olması öngörülmektedir (Kocatepe, 2023). Bir bütün olarak bakıldığında İkinci Karabağ Savaşı ve sonrasında iki ülke arasındaki güvenlik stratejileri ve askerî iş birlikleri bölgedeki güç dengelerini etkileyerek yeni bir seviyeye taşımıştır. Bütün bunlara ek olarak diplomatik düzeyde Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği destek mevcut iş birliğinin daha güçlendiğini uluslararası arenada daha görünür olmasını sağlamıştır (Erarslan & Özdemir, 2021). Türkiye ve Azerbaycan arasındaki iş birliğinin gelecekte de var olmaya devam edeceği belirtilmektedir. Bölgede uzun vadede istikrarın sağlanması ve birleşik bir güvenlik politikası oluşturulması temel düşünce olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Mustafa Kemal Atatürk'ün "Azerbaycan'ın kederi kederimiz, sevinci sevincimizdir" (Akgün 2025) sözü bölgesel iş birliğinin önemini kanıtlayan ve iki devlet arasındaki ilişkiyi açıklamada önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmektedir (Karabulut & Karabulut, 2024).

2.2. Şuşa Beyannamesi Kapsamında Artan İşbirliğinin Önemi

15 Haziran 2021 tarihinde Azerbaycan ve Türkiye arasında imzalanan Şuşa Beyannamesi, iki ülke arasındaki ilişkileri müttefiklik düzeyine taşıyan stratejik bir belge olarak kabul edilmesinin yanı sıra 2010 yılında imzalanan "Stratejik Ortaklık ve Yardım Anlaşması"nın tamamlayıcısı niteliğindedir. İkinci Karabağ zaferinden sonra imzalanan belge, tarafların karşılıklı güvenlik garantilerini teyit etmiş, ortak savunma mekanizmalarının kurulmasını belirlemiş, askeri işbirliklerinin hem uygulamada hem de kurumsal düzeyde derinleştirmiştir (Özdemir & Kantar, 2023). Bu anlaşma gereğince Türkiye ve Azerbaycan, ortak tehditlere karşı askerî iş birliğini

arttırma ve derinleştirme, ortak savunma stratejileri ve projeleri geliştirme, bölgedeki güvenlik denklemini kendi lehlerine olacak şekilde değiştirme konularında taahhütte bulunmuşlardır (Resmi Gazete, 2022). “Taraflardan herhangi birine yönelik üçüncü devlet kaynaklı saldırı halinde yardım” kararı güvenlik alanındaki iş birliğini bir sonraki seviyeye taşımıştır (Türkiye–Azerbaycan Şuşa Beyannamesi, 2021). Beyannamenin imzalandığı dönemde oluşan yeni güç dengeleri, Güney Kafkasya’da Türkiye’nin rolünü arttırarak Azerbaycan’ın güvenliği konusunda Ankara’yı önemli bir müttefik statüsüne yükseltmiştir. Savaşta yapılan teknolojik ve askerî destek, savunma sanayisinin önemini göstermiş ve beynamede bu alandaki iş birlikleri kurumsal bir çerçeveye oturtulmuştur. İki ülke arasında teknoloji transferleri, ortak üretim ve modernizasyon, savunma sanayi projeleri süreçlerinin destekleneceği belirtilmiştir (Çeliksoy, 2021). Özellikle Bayraktar TB2 insansız hava araçlarının (İHA) etkin kullanılması Şuşa Beyannamesi kapsamında gelişen bir olgu olarak görülmektedir.

Tarafların “milli güvenlik konularında düzenli ortak toplantılar” yapacaklarını taahhüt etmeleri, sınır güvenliği ve istihbarat paylaşımı ile ilgili konularda adımlar atıldığını göstermektedir (Türkiye–Azerbaycan Şuşa Beyannamesi, 2021). Anlaşmanın askerî boyutta dikkat çekici unsurlarından biri de, üçüncü taraflara yönelik caydırıcılık kapasitesidir. İki ülkenin güvenlik çıkarlarını tehdit eden her türlü girişime karşı ortak hareket edileceği belirtilmiştir. Ayrıca Zengezur Koridoru’nun açılması ve Nahçıvan üzerinden Türkiye ve Azerbaycan arasında doğrudan bağlantının sağlanması, ekonomiye ek olarak askerî, lojistik açıdan da stratejik bir gelişme olarak görülmektedir. Koridor sayesinde Türkiye’nin Orta Asya’ya erişimi daha da kolay hâle gelecek ve güvenlik iş birliği coğrafi boyutta da pekişmiş olacaktır (Zeynalova, 2022). Zengezur Koridoru’nun açılması durumunda, Şuşa Beyannamesi gereğince, yürütülen güvenlik ve askerî politikaların daha etkin ve verimli uygulanmasına olanak sağlayabilir. Koridorun faaliyete geçmesi durumunda, ortak lojistik hatları ve askerî üsler oluşturulabilir.

Şuşa Beyannamesi, yalnızca askerî güvenlik iş birliğini değil uluslararası iş birliğini de destekler niteliktedir. Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Türk Devletleri Teşkilatı ve Avrupa Konseyi gibi örgütlerle ortak hareket edileceği taahhüdünde bulunmuştur. Özellikle, bölgesel güvenlik meselelerinde, iki ülkenin diplomatik iş birliğinin artacağı öngörülmektedir (SETA, 2023; Türkiye-Azerbaycan Şuşa Beyannamesi, 2021). Beyanname sayesinde iki ülkenin askerî güvenlik iş birliği resmîleştirilmiş, geleceğe yönelik stratejik vizyon kazanması sağlanmıştır. Mevcut güvenlik tehditlerine karşı bir caydırıcılık unsuru olmasının yanında, Türk dünyasını merkeze alan bölgesel güvenlik kompleksi oluşturmayı da hedefleyen önemli bir belge konumundadır. Sonuç olarak Türkiye ve Azerbaycan arasındaki iş birliğini resmîyete döken Şuşa Beyannamesi, Güney Kafkasya'da ki güç dengelerini değiştiren bir anlaşma olarak görülmektedir. Zengezur Koridoru'nun da açılması, bu iş birliği sahasının etkinliğini daha fazla arttırarak, iki ülke arasındaki askerî ve güvenlik iş birliğinin gelişmesine olanak sağlayacaktır.

3. Zengezur Koridoru'nun Açılmasının Rusya-Ermenistan-İran Bağlamında Bölgesel Güvenlik Dinamiklerine Olan Etkisi

Kafkasya Bölgesi, tarih boyunca jeopolitik konumu nedeniyle büyük güçler arasında bir stratejik mücadele alanı olmuştur. Özellikle İkinci Karabağ Savaşı sonrasında Güney Kafkasya bölgesi yeni jeopolitik dengelere sahne olmuş, Ermenistan ve Azerbaycan dışında bölgeye nüfuz etmek isteyen diğer ülkeler için yeni bir güç mücadele sahasına dönüşmüştür (Erarslan & Özdemir, 2021). Bu bağlamda, Zengezur Koridoru sadece Azerbaycan ve Ermenistan arasında bir sınır hattı meselesi değil, aynı zamanda Rusya, İran ve Türkiye'nin de dâhil olduğu geniş kapsamlı bir mesele haline gelmiştir (Kılıç, 2022). Türkiye için Zengezur Koridoru, Orta Asya Devletleriyle doğrudan bir hat oluşturması yönünden oldukça önem arz etmektedir. Askerî, güvenlik iş birliğini güçlendirme ve ekonomik kalkınmaya katkı

sağlaması bakımından fırsatlar sunmaktadır (Gasimova & Yurcu, 2023). Fakat Zengezur Koridoru'nun faaliyete geçmesi durumunda bölgesel güç dengelerinde değişimler yaşanacağı öngörülmektedir. Öncelikli olarak Rusya bölgede oldukça etkin bir nüfuza sahiptir (Dumlu & Şahin, 2024). Moskova, Ermenistan'ı müttefik olarak görse de İkinci Karabağ savaşında ve sonrasında Erivan'ın batı ile yakınlaşması Rusya-Ermenistan ilişkilerini zayıflamasına sebep olmuştur (Memmedov & Hasanoğlu, 2023). Diğer yandan, İran için Zengezur Koridoru Azerbaycan'ın ekonomik gücünü doğrudan artıracak bir unsur olarak değerlendirilmekle birlikte, stratejik olarak iki ülke arasındaki doğrudan kara bağlantısının kesilmesi anlamına gelmektedir. Ermenistan açısından bakıldığında, ülkenin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine yönelik bir endişenin hâkim olduğu söylenebilir. Koridoru açılması durumunda Türkiye ve Azerbaycan iş birliği artacağı için Ermenistan güvenlik endişesi içine girerek batı ile özellikle Fransa ve Amerika ile yakınlaşma içerisine girmiştir (Gök, 2022). Bu açıdan bakıldığında sadece ekonomik anlamda değil, jeopolitik güvenlik ve askerî anlamda rekabet alanı yaratmaktadır (Deveci Bozkuş, 2022). Bu bölüm Rusya, Ermenistan ve İran açısından Zengezur Koridoru'nun neden tehdit unsuru olarak algılandığını incelemeyi hedeflemektedir.

3.1 Rusya

Tarihsel bağlamda Rusya, Güney Kafkasya bölgesini "yakın çevre" (near abroad) doktrini kapsamınca kendi yetki alanı olarak görmüş ve askerî siyasi ekonomik yollarla bölgedeki dengelere müdahalede bulunmuştur (Dumlu & Şahin, 2024). Zengezur Koridoru'nun açılması, Moskova'nın bölgedeki etkisinin azalmasına neden olabileceği değerlendirilmektedir. Çünkü yalnızca Azerbaycan ve Nahçıvan arasında kesintisiz bir bağlantı değil, aynı zamanda Türkiye'nin Türk dünyası ile ekonomik, güvenlik ve askerî ilişkilerini güçlendirmesine vesile olacaktır (Erarslan & Özdemir, 2021). Türkiye ve Azerbaycan'ın bölgedeki etkisinin artması, Rusya'nın bölgedeki hâkimiyetine karşı bir güç dengesi tehlikesi yaratmakta olduğu

düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Rusya bölgedeki güvenlik ve askerî stratejilerini yeniden yapılandırmak zorunda kalabileceği öngörülmektedir (Memmedov & Hasanoğlu, 2023). Rusya'nın Kafkasya'daki stratejisi, mevcut güç dengesini korumak üzerine inşa edilmiştir. Moskova, Ermenistan' da bulunan 102. Askeri Üssü'nün kapasitesini arttırarak bölgeye daha fazla asker konuşlandırmayı amaçlamaktadır. Bu durum koridorun yapılmasını ve tamamlanmasını engelleyici bir nitelik taşımaktadır (Erbaş, 2020). Üsteki askerilerin varlığı, Azerbaycan ve Türkiye'nin bölgesel gücünü sınırlama amacı taşıırken aynı zamanda Ermenistan üzerindeki mevcut gücünü koruma niteliğindedir. Çünkü İkinci Karabağ savaşı sonrasında, bölgeye konuşlandırılan Rus Barış Gücü Birlikleri, Azerbaycan ordusunun askerî gücünü ve hareket alanını sınırlandırma hedefi doğrultusunda hareket ettikleri görülmüştür (Velihanly, 2022).

Diplomatik açıdan bakıldığında Rusya'nın stratejileri, Ermenistan'ı bölgede dengeleyici unsur olarak tutması olarak değerlendirilmektedir. İkili anlaşmalar ve bölgesel güvenlik örgütleri, askerî üsler aracılığıyla süreci kendi kontrolünde tutmak istemektedir Ermenistan'ın İkinci Karabağ Savaşı ile batıyla olan yakınlaşması göz önüne alındığında, Moskova- Erivan arasındaki ilişkiler zayıflamıştır (Kılıç, 2022). Bu durum, Rusya'nın bölgedeki gücünün zayıfladığının göstergesi olarak kabul edilmektedir. Çünkü Avrupa Birliği (AB) ve Fransa'nın Ermenistan üzerindeki desteğinin artması, Rusya için batıdan gelen bir tehdit olarak kabul edilmektedir (Gökbel & Aghaddinli, 2023a). Rusya zayıflayan etkisini güçlendirmek için Azerbaycan'a yönelik baskı politikalarını artırdığı görülmektedir. Bu bağlamda Moskova ve Bakü arasında enerji iş birliği politikaları artmıştır. Bu durum Azerbaycan'ın batı ile yakınlaşmasını istemeyen Rusya için bir önlem niteliği taşımaktadır. (Gök, 2022). Fakat mevcut denklemde Azerbaycan'ın Türkiye ile yakınlaşması ve askerî, güvenlik ve ekonomik anlamda bağımsızlaşma girişimleri, stratejik ortaklığını derinleştirmesi, Rusya'nın baskı politikasını etkin bir şekilde yürütmesini zorlaştırmakta olduğunu göstermektedir (Dumlu &

Şahin, 2024). Zengezur Koridoru'nun açılması hâlinde, Rusya'nın Güney Kafkasya'daki jeopolitik gücü azalacak, Türkiye ve Azerbaycan'ın bölgesel gücü pekiştirilerek askeri ve güvenlik anlamında ortaklık sağlanacaktır. Rusya'nın temel hedefi, Ermenistan'a desteğini arttırıp Azerbaycan üzerinde baskı kurarak kendi gücünü korumak istemesidir (Gökbel & Aghaddinli, 2023b). Ancak, Moskova'nın Ukrayna ile olan savaşı nedeniyle bölgeye yeterince odaklanamaması, Ermenistan'ın Batı ile yakınlaşmasına sebep olmaktadır. Rusya'nın bölgedeki mevcut gücü ve manevra alanı önemli ölçüde daralmakta olduğu gözlemlenmektedir (Çelik & Aslanlı, 2024). Rusya'nın Zengezur Koridoru'na yönelik stratejileri, bölgedeki diğer aktörlerin de hamlelerine bağlı olarak değişim göstereceği yönündedir.

3.2. Ermenistan

Zengezur Koridoru'nun açılması Ermenistan'ın güvenliği ve egemenliği açısından risk konumundadır. Nahçıvan ve Azerbaycan arasında bir erişim sağlaması, Bakü'nün jeopolitik konumunu güçlendirirken, Ermenistan'ın toprak bütünlüğü açısından baskı oluşturmaktadır. Koridorun hayata geçmesi durumunda, Ermenistan'ın stratejik önemi önemli ölçüde azalacağı için transit geçiş güzergâhındaki konumunun zayıflaması söz konusu olmaktadır (Kocatepe, 2024). Özellikle Ermenistan'ın sahip olduğu stratejik önemin büyük bir kısmı, Türkiye ile Türk devletlerini birbirine bağlayan coğrafi rolünden kaynaklanmaktaydı, fakat koridorun açılması halinde, lojistik hat olma statüsü belirgin şekilde azalacaktır. Dolayısıyla Ermenistan, bölgesel iş birliği mekanizmalarının dışında kalacağını ve bölgesel güç dengelerinde konumunun zayıflayacağını düşünmektedir. Bu durum, bölgedeki rekabette Erivan yönetimini dezavantajlı duruma düşürmekle birlikte, geçiş güzergâhı olma statüsünü kaybetmesine ve jeopolitik ağırlığını yeniden tanımlamak zorunda kalmasına sebep olacaktır (Kantarci, 2023).

İkinci Karabağ Savaşı sonrası Azerbaycan'ın askeri, siyasi üstünlük kurması ve Türkiye'nin Ermenistan üzerindeki diplomatik baskısını

arttırması durumu, Ermenistan'ın taviz vereceği durumların oluşabileceği anlamına gelmektedir. Bu durum Erivan'ın askerî, politik, siyasi ve diplomatik anlamda kaygılarını derinleştirmiştir (Kılıç, 2022). Fakat Ermenistan, Zengezur Koridoru'nun yapılmasını tek başına engelleyecek bölgesel bir güç konumunda değildir. Askerî kapasite ve güç bakımından Azerbaycan'dan zayıf olan Erivan yönetimi, doğrudan askerî müdahaleler yerine diplomatik yollarla bu duruma çözüm arama yoluna gitmektedir (Özkan, 2024). Erivan yönetimin benimsediği temel strateji, Rusya ile ilişkilerini geliştirerek bir caydırıcılık sağlamaktır. Fakat Rusya'nın Ukrayna savaşına odaklanması ve Azerbaycan ile olan ilişkilerini sürdürme çabası Ermenistan'ın bölgedeki beklentilerini boşa çıkarmıştır ve müttefik arayışına girmesine sebep olmuştur (Çelik & Aslanlı, 2024). Bütün bunların sonucunda Ermenistan'ın batı ile yakınlaştığı görülmektedir. Özellikle Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilerini güçlendirmek istemesi de bu yüzdendir (Gasımova & Yurcu, 2023). Fransa'nın Ermenistan'a silah sağlaması ve Avrupa Birliği'nin (AB) desteği Moskova'nın Ermenistan üzerindeki gücünü zayıflatmaktadır. Ermenistan temelde koridorun yapımının, egemenlik haklarını ihlal ettiğini söyleyerek kendini meşru bir zemine oturtmaya çalışmaktadır. Coğrafi konum açısından Ermenistan üzerinde uzun vadede bir baskı oluşacağı öngörülmektedir (Gök, 2022).

3.3. İran

Zengezur Koridoru meselesi, bölge ülkelerini ve aralarındaki güç dengelerini doğrudan etkileyen bir güvenlik sorunsalı olarak öne çıkmaktadır. Azerbaycan ile Nahçıvan arasında kara bağlantısı sağlamayı hedefleyen proje, jeostratejik olarak İran için ciddi güvenlik kaygısı oluşturmaktadır. Türkiye'nin desteklediği projenin hayata geçirilmesi durumunda İran'ın Güney Kafkasya'daki jeopolitik konumunda ciddi bir şekilde daralma meydana geleceği tahmin edilmektedir (Jane, 2023). Bununla birlikte, bu durum bölgedeki nüfuzunun önemli oranda azalmasına ve yeni bir bölgesel düzenin oluşumuna yol açabilir. Bu durum Tahran yönetimi tarafından tehdit

olarak algılanmıştır ve doğrudan ulusal güvenliklerine zarar verecek olma ihtimali göz önünde bulundurulmuştur. İran açısından bakıldığında, Azerbaycan'ın İran'a olan bağımlılığı azalacak ve aynı zamanda Tahran yönetimi bölgedeki güvenlik ve askerî etkisini yitirme riski ile karşı karşıya kalacaktır (Özalp, 2024).

İran'ın güvenlik boyutunda duyduğu kaygının diğer bir boyutu ise, Türkiye'nin Güney Kafkasya'daki askerî ve jeopolitik etkinliğini artıracak olmasıdır. Şuşa Beyannamesi sonrasında artan iş birlikleri, stratejik bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Çünkü kendi kuzey sınırında doğrudan Türk askerlerinin varlığına ve siyasi etki alanına maruz kalacaktır. Tahran yönetimi koridorun güvenlik iş birliğine ve askerî lojistiğe de hizmet edebileceğini düşünmektedir. Bu durum İran'ın caydırıcılığını bölgede zayıflatan bir unsur olacaktır (Kantarci, 2023). Koridorun açılması İran'ın jeopolitik konumunu zayıflatacağı için çatışma dalgasını tetikleyebileceği göz önünde bulundurulmuştur. Sınırdaki yaşanması olası olan bu tür bir gerginlik durumunun doğrudan güvenliğe yansıtacağı düşünülmektedir. Bu sebepten dolayı, 2021 yılında Aras Nehri boyunca yapılan askerî tatbikatlar, Azerbaycan'a doğrudan verilen bir mesaj olarak yorumlanmıştır. Çünkü bölgede iki ülkenin kara sınırına sahip olması askerî caydırıcılık unsuru oluşturmaktadır. Yapılan tatbikatlarda, bölgede yapılması planlanan koridor istila olarak nitelendirilmiştir (Birdişli & Gören, 2017). İran Savunma Bakanlığı'ndan yapılan açıklamalara bakıldığında, koridorun Azerbaycan kontrolünde olması kabul edilmediği vurgulanmış ve askerî müdahale dâhil her türlü seçeneğin uygulanabileceği vurgulanmıştır (Mirzayeva, 2024). Bu açıklama İran'ın güvenlik açısından algıladığı tehdit sonrası verdiği tepki olarak değerlendirilmektedir. Söylemlerinde hem Bakü'ye hem de Ankara'ya mesaj vererek, yapılması planlanan koridorun jeopolitik kuşatma anlamına geldiğini vurgulamıştır. Sınır hattındaki asker sayısını arttırarak caydırıcı bir politika benimsemiştir (Memmedov & Hasanoğlu, 2023).

İran'ın kendi içinde bulunan Türk nüfusu da göz önüne alındığında, güvenlik algısı sadece dış tehdit olarak değil iç tehdit olarak da

gündeme gelmektedir. Bu doğrultuda koridorun açılması, sosyopolitik bütünlük açısından bir iç güvenlik tehdidi gibi takdim edilmektedir (Akıncı & Kaba, 2023). Bu durumun, İran'ın içinde yaşayan Azerbaycanlı/Türk nüfusunun taleplerinin çoğalmasına sebep olacağı ve ayrılıkçı duyguları besleyeceği iddia edilmektedir. Koridorun faaliyete geçmesi halinde başta sınır bölgesi olmakla, özellikle Azerbaycan Türklerinin yoğun yaşadığı bölgelerde, milliyetçi hareketlerin artması kaygısından bahsedilmektedir (Erbaş, 2020). İkinci Karabağ Savaşı sonrasında değişen yeni güvenlik ortamında, sınır bölgesindeki hareketliliklere risk gözüyle bakan İran, koridoru kendi toprak bütünlüğü ve güvenliği için tehlike unsuru olarak görmektedir (Tütünsatar, 2022). Bu bağlamda yaptığı somut hamleler Ermenistan ile siyasi ve askerî ilişkilerini geliştirmek olmuştur. Sınır hattındaki askerî varlığını arttırarak Azerbaycan'a karşı Ermenistan ile eşgüdümlü hareket ettiğini göstermektedir. Bölgedeki Türk varlığının ve nüfuzunun artması, İran açısından uzun vadede tehdit algısı oluşturmaktadır (Çelik & Aslanlı, 2024).

Sonuç

İkinci Karabağ Savaşı sonrasında Güney Kafkasya'da yeni bir jeopolitik düzlem ortaya çıkmıştır. Burada kendine yer bulan Zengezur, jeopolitik mevkii nedeniyle bölgenin en tartışmalı konumlarından biridir. Geçmişten günümüze birçok kritik süreçte adı geçen mevki bugün Türkiye ve Azerbaycan arasındaki iş birliğinin odak noktasıdır. İki ülke arasındaki askerî, güvenlik, siyasi, stratejik iş birliğini öngören proje sadece bir ulaşım hattı değil, aynı zamanda bölgedeki güvenlik mimarisini de yeniden şekillendiren önemli bir proje konumundadır. Türkiye-Azerbaycan güvenlik iş birliğinin gelişim süreci, Zengezur Koridoru'nun anlamlandırılmasında önemli bir çerçeve sunmaktadır. 2020 Karabağ Savaşı'ndan sonra artan iş birlikleri ve koordinasyonlar, Azerbaycan'ın askerî kapasitesini güçlendirmekle birlikte caydırıcı unsur olarak da kullanılmıştır. Bu bağlamda askerî iş birliği süreci Koridorun hayata

geçirilmesine stratejik bir zemin hazırlamış, ekonomiden güvenlik doktrinlerine kadar çok yönlü bir proje olduğunu ortaya koymuştur. Faaliyete geçmesi halinde Türkiye ile Türk Devletleri arasında bağlantı kurulacaktır. Türkiye açısından bu durum, jeostatejik bir adım olarak görülmektedir. Bu bağlamda imzalanan Şuşa Beyannamesi, iki ülkenin güvenlik iş birliğini hukuki bir boyuta taşımış ve dış tehditlere karşı ortak bir duruş sergileneceği düşüncesini garanti altına almıştır. 2021’de imzalanan belge iki ülke arasındaki iş birliğini hem siyasi düzeyde hem de askerî düzeyde yer bulmasını sağlamıştır. Beynamede, savunma sanayi alanındaki iş birliklerinin genişlemesi, ortak tatbikatların kurumsallaşması, karşılıklı güvenlik garantilerinin verilmesi güçlü bir stratejik adım olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda açılması planlanan Zengezur Koridoru, iki ülke arasındaki askerî entegrasyonunun ve güvenlik stratejilerinin yeni bir boyuta taşınmasına olanak sağlayacaktır. İkinci Karabağ savaşından sonra yapılan askerî tatbikatlar, savunma sanayi iş birlikleri, sınır güvenlik hatları bu bağlamda belirleyici unsurlar olmuştur. Ek olarak, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) ile bütünleşmenin fiziksel olarak da sağlanacağı öngörülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti kurulacak olan bu koridorun sadece Azerbaycan’a değil Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan gibi Türk Cumhuriyetlerine uzanan stratejik bir mevki olarak da görmektedir. Proje sayesinde Türkiye sadece bölgesel güç olmakla kalmayıp Kafkasya da çok katmanlı güvenlik ve stratejik unsur olma yolunda ilerlemektedir. Çok katmanlı bir dış politikanın mihenk taşı olma yolunda kendini göstererek bölgedeki varlığını açıkça vurgulamaktadır. Bu durum Türkiye’nin bölgesel liderlik perspektifinin genişlemesine ve güçlenmesine imkân sağlayacaktır. Azerbaycan açısından değerlendirildiğinde, koridorun yol açtığı diplomatik baskı bölge ülkelerinin Azerbaycan’a karşı olan tutumunun değişmesine yol açmıştır. Türkiye’nin savaş boyunca Azerbaycan’a verdiği askerî, siyasi, güvenlik alanındaki destekler bölgesel güç olma yolundaki

hedefini desteklemiştir. Bu bağlamda insansız hava aracı teknolojileri, istihbarat paylaşımı, askerî ve teknik destekler Azerbaycan'ın askerî kapasitesini geliştirmesine ve ordusunu modernize etmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda savaştan Azerbaycan'ın zaferle ayrılması, Zengezur Koridoru'nun yapımına ilişkin projenin oluşmasında önemli etkenlerden biridir.

Bölgedeki diğer aktörler açısından yaşanan gelişmeler tehdit algısı olarak algılanmış ve tepkilere sebep olmuştur. İran, Ermenistan ile ilişkilerini derinleştirmiştir. Savaş sırasında yaptığı askerî yardım savaştan sonra gerçekleştirdiği politik ve siyasi destekler bunun açık örneklerinden birkaçını oluşturmaktadır. Ortak gerçekleştirdikleri askerî tatbikatlar, güvenlik açısından algıladıkları tehditleri kanıtlar nitelikte olmuştur. İran, Ermenistan ile ikili ilişkilerini güçlendirmiş, koridorun yapımına karşılık, dolaylı olarak yaptıkları askerî tatbikatlarla cevap vermeye çalışmıştır. Rusya ise, Güney Kafkasya'daki etkisini yitirmesi bakımından tehdit olarak algılamış ve barış gücü bağlamında bulundurduğu askerî varlığı ile kontrol sağlamaya çalışmıştır. Koridorun yapım sürecinde etkin rol oynamayı hedefleyerek bölgesel gücünü korumayı amaçlamaktadır. Ermenistan ise sınır bölgesinde tehdit algılayarak baskı altında hissetmiştir. Batıyla birlikte bölgedeki diğer devletlerle de iş birliğine önem vererek koridorun yapımını engellemeye, geciktirmeye çalışmaktadır. Siyasi, politik, askerî ve güvenlik kaygıları bağlamında dış politika hamleleri yaptığı görülmektedir. Bu durumun en temel sebebi ise hem güvenlik hem de askerî anlamda kendini çevrenin bir parçası olarak görmesidir.

Sonuç olarak Zengezur Koridoru, Azerbaycan-Türkiye iş birliğinde bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Askerî, güvenlik, politik bir hat görevi görerek Türkiye'yi bölgesel güç olma yolundaki hedefine daha da yaklaştıracaktır. Türkiye bu proje sayesinde, sadece Türk dünyası ile ilişkilerini genişletmiş olmayıp aynı zamanda bölgedeki güvenlik mimarisini yeniden şekillendiren bir ülke konumuna gelecektir. Azerbaycan

açısından, savaş sonrasında egemenlik düşüncesini pekiştirerek dışarıdan gelebilecek olan saldırılara karşı önlem alması bakımından önem arz etmektedir. Türkiye ve Azerbaycan'ın güvenlik işbirlikleri sadece Karabağ merkezli değil, Güney Kafkasya ve Orta Asya bağlamında genişleme göstermesi beklenmektedir.

Kaynakça

- Akgün, B. (2025). Büyükelçinin mesajı. T.C. Dışişleri Bakanlığı Bakü Büyükelçiliği. Retrieved from <https://baku-be.mfa.gov.tr/Mission/Message>
- Akgün, C. (2025). Türkiye Azerbaycan ilişkileri ve Nahçıvan. *Ermeni Araştırmaları*, 72(1): 9-45.
- Akıncı, A., & Kaba, S. G. (2023). Karabağ sorunu içerisinde Zengezur'un yeri ve önemi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1): 1-25.
- Armutlu, A. (2024, 13 Ekim). "Tek Millet, İki Devlet" anlayışının yansımaları: Ankara ve Bakü arasında güçlenen bağlar. *Uluslararası Diplomatik İlişkiler, Akademik Araştırmalar ve Eğitim Derneği*. Retrieved from <https://udiad.org/tek-millet-iki-devlet-anlayisinin-yansimalari-ankara-ve-baku-arasinda-guclenen-baglar/>
- Asadov, M. (2023). Şuşa Deklarasyonu: Türkiye'nin Güney Kafkasya güvenlik çerçevesinde Azerbaycan ve Gürcistan ile işbirliğinin önemi: Mevcut beklentiler ve zorluklar. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 11(2): 346-370.
- Aznevi, F. (2021). Hukuksal boyutuyla Türkiye ve Azerbaycan'ın ortak "Ermeni sorunu": Yukarı Karabağ ve 10 Kasım 2020 ateşkes antlaşması. Ankara.
- Bal, S. (2024). Türk kültürünün uluslararası teminatçısı olarak Zengezur Koridoru. *International Journal of Humanities and Education (IJHE)*, 10(23): 458-476.
- Bayramol, E. (2023). Geçmişten günümüze Türk birliği fikri ve Türk Devletleri Teşkilatı (3. bölüm, ss. 211-227). In Y. Sarıkaya & Ö. F. Kocatepe (Eds.), *Kafkasya ve Türkistan: Çatışma ve iş birliği* (pp. 211-227). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Birdişli, F., & Gören, M. (2017). Bölgesel güvenlik kompleksi teorisi bağlamında Türkiye-İran arasında göç ve sınır güvenliği. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2): 11-38. doi:10.33201/iranian.350927
- Çelik, M., & Aslanlı, K. (2024). Geopolitical analysis of the Shusha Declaration: Constructing theoretical framework in the regional order context. *Bilig*, (111): 55-78. doi:10.12995/bilig.11103
- Çeliksoy, E. (2021). İkinci Karabağ Savaşı'nda Şuşa'nın rolü ve Türkiye-Azerbaycan işbirlikleri. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4): 126-133.
- Derin, E. (2023). Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki 2020 Tovuz çatışması ve 2. Dağlık Karabağ Savaşı'nın Türkiye'nin bölgesel politikasına etkileri [Yüksek lisans tezi, Kapadokya Üniversitesi].
- Deveci Bozkuş, Y. (2022). Karabağ Savaşı sonrası Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan ilişkileri. *Journal of Balkan and Black Sea Studies*, (8): 127-154.

- Dumlu, H., & Şahin, G. (2024). Zengezur Koridoru ve alternatif çözümler: Türkiye için riskler, tehditler ve fırsatlar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(29): 143-156.
- Erarşlan, F., & Özdemir, F. N. (2021). Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinde önemli bir kavşak: İkinci Karabağ Savaşı. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 129(255): 315-334.
- Erbaş, G. (2020). Dağlık Karabağ meselesi: Bölgesel güvenlik dinamikleri üzerine bir değerlendirme. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 22(2): 167-181.
- Gasımova, T., & Yurcu, M. E. (2023). Zengezur Koridoru'nun Azerbaycan'ın dış ticaret ve lojistik faaliyetlerine olası etkilerinin SWOT analizi. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12: 1-20. doi:10.58627/dpuibf.1172010
- Gelir, K., & Saygılı, H. (2024). Türk dünyasının boğazındaki ilmik: Zengezur Koridoru. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11(4): 2056-2076.
- Gök, A. (2022). Türk Devletleri Teşkilatı ve Dağlık Karabağ zaferinin yarattığı fırsatlar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 18(41): 109-145. doi:10.17752/guvenlikstrjtj.1093710
- Gökbel, A., & Aghaddinli, M. (2023a). Karabağ sorunu içerisinde Zengezur'un yeri ve önemi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1): 56-71.
- Gökbel, A., & Aghaddinli, M. (2023b). Kafkasya'nın jeopolitik önemi: Dağlık Karabağ ve Zengezur Koridoru örneği. *Politics, Economics and Administrative Sciences Journal of Kırşehir Ahi Evran University*, 7(1): 1-20.
- Göktürk Çetinkaya, S. (2020). Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin askeri boyutu ve jandarma merkezli yardımlar (1992-2014). *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1): 15-40. doi:10.33905/bseusbed.688144
- Hasanoğlu, M. (2020). İkinci Karabağ Savaşı sonrası Azerbaycan-Türkiye ilişkileri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(3): 522-529.
- Hasanoğlu, M., Memmedov, A., & Maharramov, B. (2020). İkinci Karabağ Savaşı sonrası Azerbaycan - Türkiye ilişkileri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(3): 522-529.
- Jane, M. (2023). Türkiye-Türk dünyası ilişkilerinde Zengezur Koridoru'nun önemi. *TESAM Strateji Dergisi*, 7(Türk Dünyası Dosyası): 71-75.
- Kantarıcı, H. (2023). Güney Kafkasya'daki istikrarsızlığın ve çatışmaların bölgenin güvenliğine yansımaları. *İstanbul Esenyurt Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 49-90.

- Karabulut, K. (2021). Kars Antlaşmasının Nahçıvan ve Karabağ Zaferi açısından önemi. *Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1(2).
- Karabulut, K., & Karabulut, D. E. (2024). Türkiye-Azerbaycan ilişkileri ve Nahçıvan. *Uluslararası Gelişim Akademik Dergisi*, 1(5): 16-24.
- Kılıç, A. (2022). Olaylar ve yorumlar. *Ermeni Araştırmaları*, 72(1): 9-45.
- Kocatepe, Ö. F. (2023). Zengezur Koridoru: Türk dünyasında işbirliği ve gelecek vizyonu (3. bölüm, ss. 229-244). In Y. Sarıkaya & Ö. F. Kocatepe (Eds.), *Kafkasya ve Türkistan: Çatışma ve iş birliği* (pp. 229-244). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kocatepe, Ö. F. (2024). Türk Devletleri Teşkilatı: Politik ve askerî iş birliği. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Memmedov, A., & Hasanoğlu, M. (2023). Hazar Denizi'nden Akdeniz'e Zengezur Koridoru. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6(2): 334-344.
- Mirzayeva, A. (2024, Eylül 16). Zengezur Koridoru ve İran-Rusya ilişkileri. İRAM. Retrieved from <https://iramcenter.org/zengezur-koridoru-ve-iran-rusya-iliskileri-2541>
- Özdemir, D. M., & Kantar, G. (2023). Şuşa Beyannamesi'nin önemi ve olası etkileri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2): 733-744.
- Özer, Ç. (2025). II. Karabağ Savaşı sonrasında Türkiye Azerbaycan güvenlik ve savunma ilişkileri. *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 6(1): 1-27.
- Özgen, C. (2021). 44 günün ardından: 2020 Karabağ Savaşı'nın askeri açıdan analizi. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7: 104-123.
- Özkan, G. (2010). Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki bölgesel politikasında enerji güvenliği. *Gazi Akademik Bakış*: 4(7).
- Özkan, S. C. (2024). Azerbaycan-Ermenistan çatışmasının çözümü için barış süreci ve müzakereleri [Yüksek lisans tezi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi].
- Özsoy, B. (2023). 1918'den 2023'e Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin askeri boyutu. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 19(46), 585-605. doi:10.17752/guvenlikstrtj.1354438
- Özsoy, B. (2024). Azerbaycan'ın ulaşım hatları politikası ve Zengezur Koridoru. *Asya Studies*, 8(29): 143-156. doi:10.31455/asya.1524555
- Özsoy, E. (2023). Rus hâkimiyeti altında Türkistan ve Kafkasya. In Y. Sarıkaya & Ö. F. Kocatepe (Eds.), *Kafkasya ve Türkistan - Çatışma ve iş birliği* (pp. 7-37). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Polat, D. Ş. (2019). Kafkasya'da Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan ittifakının bölgesel güvenliğe etkileri. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2): 248-265.

- Resmî Gazete. (2011, Mayıs 28). Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında stratejik ortaklık ve karşılıklı yardım anlaşması. T.C. Resmî Gazete, 27947. Retrieved from <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/05/20110528m1-30-1.pdf>
- Resmî Gazete. (2022, Mart 23). Milletlerarası andlaşma: Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında müttefiklik ilişkileri hakkında Şuşa Beyannamesi. Retrieved from <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/03/20220323-1.pdf>
- Shikhaliyev, E. A. (2022). The reality of “big policy” of great powers and their stances on the Second Karabakh War. *Review of Armenian Studies*, (45): 127–149.
- Stratejik Düşünce Enstitüsü. (2022, Aralık 14). Korgeneral Bahtiyar Ersay, Azerbaycan ordu üniforması giyerek görevine başladı [Haber]. Stratejik Düşünce Enstitüsü. Retrieved from <https://www.sde.org.tr/azerbaycan/korgeneral-bahtiyar-ersay-azerbaycan-ordu-uniformasi-giyerek-gorevine-basladi-haberi-29330>
- T.C. Millî Savunma Bakanlığı. (2021, 7 Nisan). Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar, Azerbaycan Savunma Bakanı Org. Zakir Hasanov ile video telekonferans yöntemiyle görüştü [Haber güncellemesi]. T.C. Millî Savunma Bakanlığı. <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/742021-57020>
- Türkiye Cumhuriyeti & Azerbaycan Cumhuriyeti. (2021). Şuşa Beyannamesi. <https://mfa.gov.az>
- Tütünsatar, A. (2022). Zengezur Koridorunun uluslararası ticaret politikası ve lojistik açıdan önemi. *Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey*, 4(8): 66–74.
- Üste, A. N., & Aydın, Ü. S. (2022). Güney Kafkaslarda bölgesel güvenlik kompleksi teorisi bağlamında Zengezur Koridoru’nun önemi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(Özel Sayı): 261–274.
- Velihanly, N. (2022). Some of the historiographical problems of Zangezur’s history. *Review of Armenian Studies*, (45): 107–126.
- Yusifov, A. (2024). Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki 2020 Tovuz çatışması ve 2. Dağlık Karabağ Savaşı’nın Türkiye’nin bölgesel politikasına etkileri [Yüksek lisans tezi, Kapadokya Üniversitesi].
- Yüce, A. (2016). Azerbaycan Türkiye askeri işbirliğinin değerlendirilmesi. *Millî Təhlükəsizlik və Hərbi Elmlər*, 3(2): 33–38.
- Zeynalova, A. (2022). Şuşa Zirvesi Odağında Azerbaycan - Türkiye İttifakı ve Uluslararası Etkisi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(1): 1–15.